DODATEK
ROLNICZY, PRZEMYSŁOWY I HANDLOWY
do
Gazety Wielkiego Xięstwa Poznańskiego.

No. 2.

Poznań, dnia 13. Stycznia 1862.

Drukiem i nakładem Drukarni Nadwornéj W. Deckera i Spółki, Redaktor odpowiedzialny: N. Kamieński w Poznaniu.

Tabele sprzętu.

Statystyka gospodarska nietylko jest potrzebna do dobrego zarządzania krajem, ale tak dla postępu gospodarstwa krajowego jako też dla handlu staje się najgłówniejszem objaśnieniem. Tymczasem zbieranie dokładnych wiadomości statystycznych i dokładne wypełnienie wykazów ścisłych i na nieomylnych liczbach opartych jest dla każdego rządu nader trudnem, a dla pojedyńczych stowarzyszeń niepodobnem zadaniem. Wprawdzie statystyczne stowarzyszenia europejskie odbywają swe kongresa, i na ostatnim z nich wyrzeczono postanowienie:

> Starać się, aby ilość i liczba główniejszych płodów rolniczych corocznie w każdem państwie z jak największą dokładnością podawana była;

ale to postanowienie pozostanie *pium desiderium*, dopóki rządy wspólnie z narodami nie uczują silnie tej potrzeby, i nie dołożą chętnie i potrzebnego starania.

Wprawdzie od dawna zaprowadzono w państwie pruskiem zbieranie statystycznych wiadomości gospodarskich przez radzców ziemiańskich i innych urzędników policyjnych, ale ponieważ ludność w Prusach przyzwyczajona jest do co kilka lat powtarzającego się podwyższania podatków, przeto największa część gospodarzy wzdryga się i obawia wyrzec zupełną prawdę, i zmniejsza liczby prawdziwe z obawy, ażeby podając prawdziwe i coraz wyższe rezultata w gospodarstwie, nie podpaść coraz wyższemu opodatkowaniu. Z tego powodu wszelkie statystyczne wykazy ilości żywego inwentarza, n. p, owiec, bydła, koni i t. d., są w państwie pruskiem niedokładne, i można z pewnością przypuścić, że liczba prawdziwa tych zwierząt jest o wiele większa od podawanej w wykazach statystycznych. Inaczej dzieje się w Anglii, gdzie statystyczne wiadomości rolnicze może z największą dokładnością w Europie są podawane; nawet w Irlandyi, gdzie wmieszanie się policyjnych urzędników uważane jest jako prześladowanie rodowe, gdzie zawsze może z uzasadnionem podejrzeniem spoglądа na każde rozporządzenie urzędowe wnikające w stósunki prywatne, i gdzie samo ukazanie się policyjnego urzędnika »Sasa« wzbudza niechęć i oburzenie, jednakowoż udało się rządowi angielskiemu wprowadzić tam dokładne zbieranie statystycznych wiadomości rolniczych za pomocą 4000 urzędników policyjnych, stojących pod kierunkiem tak nazwanego jeneralnego regestratora. Zważać przytem na tę trudność potrzeba, iż własność w wielu częściach Irlandyi nadzwyczajnie jest rozdrobniona, i że od małych właścicieli zbieranie podobnych wiadomości daleko jest trudniejsze jak od większych; w Irlandyi liczą bowiem 600,000 posiedzicieli ziemskich, a pomimo tej ogromnej liczby zaręczają, iż zbieranie statystycznych wiadomości odbywa się z wszelką łatwością i dokładnością, i że nie natrafia się na posiedzicieli, którzyby niechętnie rządowi przychodzili w pomoc, lecz że owszem sami wielką wagę do tego przykładają, aby regularnie prawdziwe wiadomości i ścisłe wykazy rządowi podawać.

Tej gotowości gospodarzy Irlandzkich z jednej strony, a gorliwości rządu angielskiego z drugiej strony przypisują, że od kilkunastu lat nie pojawiają się owe nieszczęsne katastrofy głodowe w Irlandyi dla obydwóch stron tak zgubne i szkodliwe; gdyż tak rząd jak i ludność obeznawszy się ze stanem zbiorów i zapasów, zawczasu przedsięborą stósowne środki ku zapobieżeniu niedostatkowi i głodowi. — Trzeba się przeto pozbyć tej obawy, aby podawanie rzetelne statystycznych wiadomości rolniczych było dla rzadu pochopem lub środkiem do podwyższania podatków. Jeżeli istotnie znajdzie potrzeba podwyższenia podatków, to rząd tyle ma innych środków do wyśledzenia rze-

czywistego stanu majątków swych podwładnych, że niewiadomość zapewne go nie wstrzyma; jak tego najlepszy swieży przykład mamy przy ustanowieniu teraźniejszego podatku gruntowego. Podawanie zaś wykazów statystycznych objaśniających rzeczywisty stan gospodarstwa krajowego, postęp jego w jednej gałęzi lub cofnienie się w innym dziale gospodarstwa jest wskazówką, tak dla rządu jak dla przewodników gospodartwa, w jakim kierunku dla rozwoju i postępu gospodarstwa działać trzeba; opór zaś w podawaniu tych wiadomości lub umyślne ich fałszowanie jest z strony gospodarzy źle zrozumianym interesem i przesądem na ciemnocie opartym.

Ekonomiczne kolegium w Prusach chcąc pod swem przewodnictwem za pomocą towarzystw rolniczych uporządkować i systematycznie uzupełnić zbieranie statystycznych wiadomości rolniczych, zaprowadziło dwa rodzaje tabel; tak nazwane tabele kultury (Kulturtabellen), które my nazywać będziemy tabelami sprzętu, i tabele omłotu (Erdruschtabellen); tę tabele rozsyłane bywają trzy razy do roku przez ekonomiczne kolegium do wszystkich towarzystw rolniczych z poleceniem, ażeby takowe bądź przez pojedyńczych członków, bądź kolegialnie na zebraniach towarzystw były wypełniane wiadomościami żądanemi i odpowiedziami na rzucone w tychże tabelach pytania. Tabele sprzętu wypełniane być mają w czasie od 1. Czerwca do 1. Listopada; tabele omlotu w czasie od 1. Listopada do 1. Czerwca. Tabele sprzętu wpłynąć mają z wszystkich stron i zakątków monarchii pruskiej najpóźniej z dniem 1. Listopada do bióra ekonomicznego kolegium, które układa z tychże domysłowy, przypuszczalny obraz sprzętu wszystkich celniejszych płodów rolniczych każdej prowincyi wedle przecięciowego obrachunku, z nadesłanych tabel wypływające; — również z obliczenia przecięciowego sprzętu wszystkich prowincyi ekonomiczne kolegium układa i ogłasza w krótkim czasie po 1. Listopada obraz ogólnego sprzętu w calej monarchii pruskiej, — wprawdzie domysłowy i przypuszczalny w pewnej części, ale jednakże o ile możności w tym czasie zbliżony do prawdy, to jest o ile podania w tabelach są rzeczywiste i z prawdą zgodne. Tym sposobem zamierza ekonomiczne kolegium dać wcześnie objaśnienie i wskazówkę na przyszłość czyli na resztę roku gospodarskiego i handlowego tak rządowi, jak gospodarzom i kupcom, w jakim stosunku mają się zachować co do wywozu za granicę, co do cen i co do zatrzymania dawniejszych zapasów.

Zarzut, że to obliczenie jest li tylko na domyśle i przypuszczeniu oparte, nie jest słuszny, jeżeli przypuścić należy, że tabele przez pojedyńcze towarzystwa rolnicze nadsyłane są sumiennie wypełniane wiadomościami wedle sprzętu zboża w kopach, mędelach, wozach i t. d. i wedle omłotu różnych gatunków zboża aż do końca Października dokonanych; — wiadomo bowiem, że do tego czasu omłot rzepiu zupełnie jest ukończony, że pszenicy i żyta do 1. Listopada zwykle $1/4$ część bywa wymłóconą, że z innych gatunków zboża już pewna część bywa wymłóconą, tak, że gospodarz doświadczony z dotychczasowego omlotu przybliżony obrachunek ułożyć sobie zdoła. Inne zbiory już do 1. Listopada są zupełnie wiadome jako to: sprzęt siana, produkcya wełny, zbiór ziemniaków, buraków i innych warzyw, chmielu, lnu i t. d. Tabele sprzętu mają przeto pewną podstawę, i podawać mogą bardzo do prawdy zbliżone i z rzeczywistym stanem zgodne obliczenie sprzętu tak co do paszy jak co do ziarna. Dołączone są jeszcze do tych tabel ważne pytania, tyczące się innych gałęzi gospodarskich jako to: tyczące się wpływu atmosfery na wczesne lub późne rozwinienie się roślinności, i następne pytania: jaka była wartość siana? czy ziemniaki lub inne płody były zarazą dotknięte? czy owce lub inne zwierzęta gospodarskie ucierpiały przez choroby? i t. d.

To wszystko znajdzie czytelnik w poniżej wydrukowanym szemacie takiej tabeli; uwaga, na wstępie tej tabeli wydrukowana, daje należyte objaśnienie, jaki sposób jest przyjęty za normę do obliczenia sprzętu [1]).

Centralne Towarzystwo gospodarcze
dla
Wielkiego Ks Poznańskiego

Tabela sprzętu
na rok 186

I. Oznaczenie obwodu, w którym spostrzeżenia te robiono np. pół mili od Wągrówca na wschód; mila od Gniezna na północ; albo na zachód północny itp.	
II. *a)* Powiat. *b)* Towarzystwo rolnicze	

U w a g a.

Oznaczenie sprzętu może być tylko oparte na obrachunku sprzątnionych kóp, mędeli, wozów itd. podług zrobionej próby omłotu, i dopiero może być zupełnie ścisłe i pewne po dokonanym omłocie całego zboża, w tym celu »Tabele omłotu« mają się zapisywać i układać w miesiącu Czerwcu przy końcu roku gospodarskiego. Tabele sprzętu służyć mają do przybliżonego ocenienia zbioru, czyli tenże wystarczy na konsumcyą krajową lub czyli dostarczy zwykłą przewyżkę do wywozu za granicę. Każdy jednak doświadczony gospodarz zdoła sobie

---

[1]) W rozesłanych przez zarząd centralny egzemplarzach tabeli sprzętu do filialnych towarzystw rolniczych wkradły się dwie omyłki druku w uwadze, które tak poprawić należy: zamiast w dokonanym sprzęcie, czytaj, po dokonanym sprzęcie; zamiast moralny zwykły sprzęt, czytaj: normalny zwykły sprzęt.

ułożyć po ukończonym sprzęcie w przybliżonym stosunku domniemany obrachunek sprzętu; czy ten dorównywa lub nie wyrównywa zwykłemu sprzętowi dobremu, lub czyli go przewyższa. Taka ma być podstawa ocenienia sprzętu; a sposób najprostszy oznaczenia tego stosunku jest: przyjmując normalny zwykły sprzęt jako jedność = 100; a wyrażając większy lub mniejszy sprzęt w ułamkach dziesiętnych.

Jeżeli np. podług przecięciowego zbioru innych lat lub w miarę powiększonej kultury zbiór normalny żyta z morga magd. na 6 szefli i na 12 ctr. słomy przyjęty być może, to natenczas liczba 1,00 właściwie oznaczać ten sprzęt będzie; jeżeli zaś podług sprzętu w snopie i prób omłotu wypada tylko spodziewać się 5 szefli i 11 ctr. słomy, to natenczas zbiór ten wyrażać się będzie następnemi liczbami: w ziarnie 0,83; w słomie 0,91.

Tak sama norma przyjmuje się w oznaczeniu wszelkich innych płodów jak np. perek (ziemniaków). Co się tyczy perek należy przyjąć za normalny zbiór, sprzętychże z lat, w których nie były zarazą dotknięte.

Zbiór tegoroczny w stosunku do zbioru przecięciowego.

Gatunek płodu.	a) co do ziarna.	b) co do słomy.	Waga tegoroczna ziarna na berliński szefel podług nowej pruskiej wagi.
Pszenica,			
Żyto,			
Groch,			
Jęczmień,			
Owies,			
Tatarka,			
Rzep,			
Perki,			
Buraki,			
Inne warzywa,			
Len,			
Chmiel,			
Tabaka,			
Inne płody,			
Siano, Koniczyna, Trawy (z 2ch pokosów).			

1. Kiedy na wiosnę można było pierwszy raz orać?	
2. Kiedy zakwitnęła winorośl?	
3. Jak się odbyło kwitnienie żyta?	
4. Kiedy się rozpoczęły żniwa żyta?	
5. Jaka była wartość gotunkowa siana w porównaniu do innych lat?	
6. Czy perki lub inne płody ucierpiały od zarazy lub nieprzyjaznych przygód?	
7. Jaka była produkcya wełny w porownaniu do przecięciowej? [1])	
8. Czy owce lub inne gospodarskie zwierzęta ucierpiały przez choroby? — przez jakie choroby? — z jakich prawdopodobnych przyczyn?	
9, Czy zraszanie (irygacya) łąk w powiecie się powiększyło i na jakiej przestrzeni?	
10. Czy zaprowadzono sączkowanie (drenowanie) pól i na jakiej przestrzeni?	

Jak to już wyżej powiedzieliśmy, mają tabele sprzętu wartość tylko czasową, są w tym bowiem celu układane, aby podać przypuszczalny obraz sprzętu roku bież., a tem samem dać objaśnienie dla producentów i konsumentów, czyli w ogólności dla handlu. Tabele omłotu, zawierające po ukończeniu roku gospodarskiego pewne rezultata zbioru, mają wartość nietylko trwałą i wątpliwości niepodpadającą, ale prócz tego stanowią dla nauki gospodarstwa ważny materyał, gdy nietylko dają miarę postępu lub cofnienia się rolnictwa, ale oprócz tego porównywaną z spostrzeżeniami meteorologicznemi wykazują, jaki wpływ wywierają różne zmiany powietrza na pomyślny lub niepomyślny urodzaj zboża. O tych tabelach omłotu pomówimy później w osobnym artykule, gdy nadejdzie czas wypełnienia takowych przez towarzystwa rolnicze. Wolniewicz. Z.

Rozmaitości.

— Aby drzewa owocowe mchem nie porastały. Przysłowie: ochędóstwo jest połową życia, da się nietylko do ludzi i zwierząt, ale i do drzew owocowych zastósować. Stromy owocowe w czystości utrzymywane, dłużej trwają i więcej owocu wydają. Głównie szkodzi drzewom mech i pękanie kory. W popękanej korze chowają się różne owady, a mianowicie jajka motyle, z których się wylęgają gąsienice, a te wiadomo ile szkody wyrządzają. Aby drzewa w czystości utrzymywać, używa się następującego sposobu. Po pierwszym deszczu wiosennym bierze się twardą miotłę, albo żelazną skrobaczkę, na wzór tej, której używają kominiarze, i zeskrobie się wszelką nieczystość z kory nietylko na pniu, ale i na gałęziach. Potem naciera się drzewo ługiem, do którego się oprócz popiołu bierze piołunu, ruty i szałwji, aby jajka gąsienic się wyniszczyły. Po kilku dniach, gdy

[1]) Również do oznaczenia przecięciowej produkcyi wełny najwłaściwiej byłoby używać jedności = 1,00; — mniejszą zaś lub większą produkcyą wyrażać w procentach np. 5 pct. mniej = 0,95; — 5 pct. więcej = 1,05.

już kora obeschła, naciera się w dniu pięknym i ciepłym cały pień i główne gałęzie krwią wołową. Wpływem słońca kora tak przyrządzona stwardnieje i nabierze barwy, podobnej do drzewa mahoniowego, a mech już nigdy na takim stromie nie rośnie, ani gąsienice się nie chowają. Sposobu tego używają z pomyślnym skutkiem Holendrzy, najwięcej czystość miłujący naród.

— Jabłecznik, wyborne lekarstwo domowe zwraca na się powszechną uwagę. Wielką fabrykę tego napoju założył Petsch w Frankfurcie. Tego roku założono także fabrykę jabłeczniku niedaleko Wiednia. Wspomnieć się godzi, że w Anglii, Danii, Szwecyi, gdzie się nie rodzi wino, a nawet we Francyi jabłecznik służy za rozweselający napój. Owocu dostarczają obficie drzewa, sadzone nad drogami. Na lekarstwo dobrym jest tylko napój z jabłek, do picia zaś i z gruszek można go wyrabiać.

— Wyroby ze słomy w toskańskiem. — Nigdzie nie doszła słoma do takiego znaczenia, jak w Toskanii (we Włoszech). W bliskości miasta Florencyi około 80,000 osób, po większej części kobiet, trudni się jedynie pleceniem słomianych kapeluszy. Od r. 1813 zaczął się tamże ten przemysł rozwijać, a dziś już doszedł do takiej doskonałości, że niektóre kapelusze kosztują 600 złr. Zdatne robotnice zarabiają dziennie przeszło 1 reński, a i mniej zwinne 50—80 kr. Przeszło 100 milionów fr. wpływa co rok w okolice Florencyi za same tylko słomiane kapelusze. Takie to skutki rodzi praca połączona z przemysłem, a i kraj się bogaci, gdy tak wiele doń wpływa pieniędzy.

Stowarzyszenie kupieckie.

Poznań, 13. Stycznia. — W zeszłym tygodniu targi nasze były tylko mierne. Pszenica piękna płaciła: 74—75 tal., średnia 69—71 tal., poślednia 60—66 tal.; ciężkie żyto 48—49 talarów, lekkie 42—44 tal.; wielki jęczmień 38—40 tal.; mały 34—37 tal., owies 20—24 tal.; tatarka 29 do 34 tal.; groch wrzący 43—45 talarów, groch na paszę 40—42 tal.; ziemniaki $9\frac{2}{3}$—$10\frac{1}{2}$ talarów.

Mąka pszenna Nr. 0 $5\frac{1}{2}$ tal., Nr. 0 i 1 $5\frac{1}{6}$ tal., rzanna Nr. 0 $3\frac{5}{6}$ tal., Nr. 0 1 i $3\frac{2}{3}$ tal. za cetnar bez podatku.

Terminowe interesa na żyto jeszcze mniejsze, jak w poprzednich tygodniach. Oferty niezasługują nawet na wspomnienie. Kursa nieco poszły w górę. Dowóz okowity mierny, oferty ograniczone. Wywóz z Poznania okowity żaden, natomiast ze stacyi przyległych dość znaczny. Ceny się nieco podniosły.

Gdańsk, 11. Stycznia. — Śnieg dość głęboki, mróz mierny, pogoda powiększej części piękna, dzisiaj zupełna odwilż.

W Anglii targi zbożowe w tym tygodniu żadnej prawie nie uległy zmianie. Dowóz był dość liczny, pokup również ograniczony jak w zeszłym tygodniu, niebyło jednakże dążności do zniżenia się cen, chociaż opinia się coraz więcej ustalała, że sprawa »Trentu« nie doprowadzi do wojny z Ameryką. Odpowiedź oficyalna Lincolna usprawiedliwiła powszechne oczekiwanie, bezpośredni powód do wojny przez wydanie komisarzy usunięty i w skutek tego ceny pszenicy zagranicznej na ostatnim targu o 1 do 2 szylingów na kwarterze się cofnęły.

We Francyi ofiary ciągle liczniejsze jak żądania, ztąd targi obojętne, stagnacya w interesach i ceny z trudnością się utrzymują. Produkta na odstawę są mniej zaniedbane jak zboże znajdujące się na placu i osiągają 1, 2 do 3 fr. więcej na hektolitrze stosownie do terminu odstawy.

Na naszym placu było tak mało ochoty do tranzakcyj, że nawet nieliczne partyjki świeżego ziarna, które koleją przybyły tylko z trudnością lokowane być mogły, i sprzedający dla zdecydowania interesu powiększej części do ustępstw skłaniać się musieli. Stara pszenica była najzupełniej zaniedbana. Eksport na większą skalę w obecnej chwili prawie zupełnie ustał a wyprawianie małych ładunków parowcami nie jest w stanie ożywić ruch naszego placu.

Żyto znajdujące się na placu miało dobry odbyt, ceny cokolwiek się wzmocniły i jest mniemanie, że jeszcze się podniosą. Składy Holandyi zawierają bowiem w tym roku 12,000 łasztów mniej żyta jak w inne lata, a wypełnienie tego deficytu jest teraz nie zbyt łatwem i na wzmocnienie się cen koniecznie wpłynąć mają. Na odstawę wiosenną zakontraktowano w tygodniu około 18,000 szefli żyta. Na termin 15. Maja płacono 2 tal. 1 sgr 8 f. przy wadze minimalnej 81 funt. 25 łunt. Na Maj Czerwiec 2 tal. z tą samą wagą a 1 tal. 29 sgr. 2 f. z wagą 79 funt. 26 łut. Na Czerwiec Lipiec 1 tal. 28 sgr. 4 f. z wagą 81 funt. 25 fut.

Sprzedano w ciągu tygodnia: pszenicy 9000 szefli, żyta 11,100, jęczmienia 3300, grochu 1800.

Płacono za szefel wagi pruskiej:

		Tal.	sgr.	fen.	Tal.	sgr.	fen.
Pszenica	81/15—82/25	2	27	6	3	4	6
»	83/5—83/4	3	1	8	3	7	6
»	85/3—86/2	3	8	4	3	11	8
»	86/22—87/21	3	15	—	3	17	—
Żyto	81/25	2	1	—	2	2	—
Groch		1	27	—	2	1	—

Drzewa sprzedano:

400 kóp klepek po 27 i 33 tal. za kopę,
200 kóp » po 30 tal. za kopę,
500 belek sosnow. $\frac{12}{13}''$ 25' po 8 sgr. kubik.

Kursa zamian: Londyn 6 20. — Hamburg 150. — Amsterdam 141. *Alexander Makowski et Comp.*